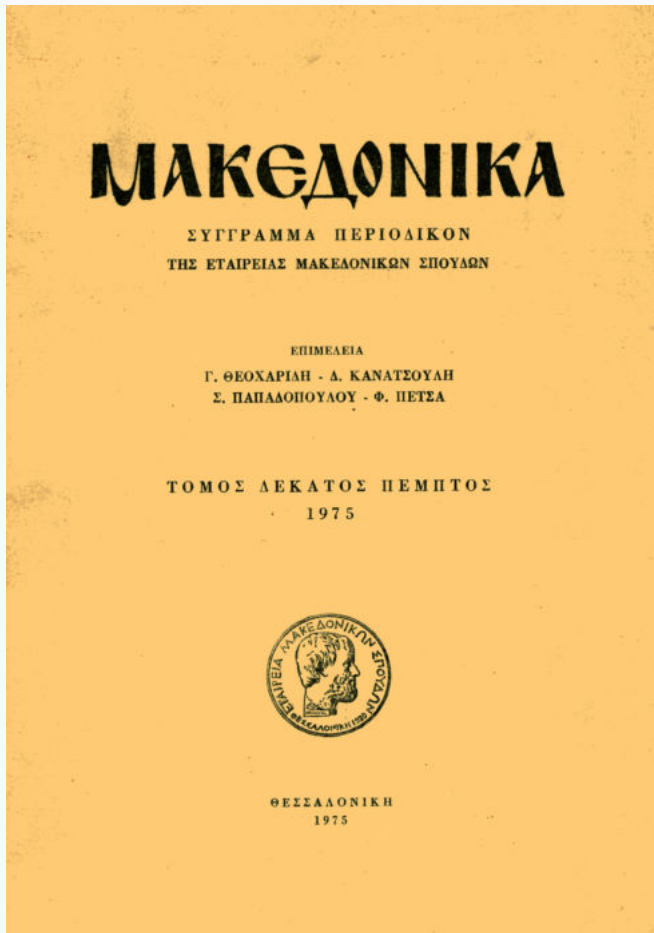

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Τ. Κ. Καράντζαλη -Δ. Β. Γόνη, «Κώδιξ της αλληλογραφίας» του Βοδενών Αγαθαγγέλου

Αθ. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.618](https://doi.org/10.12681/makedonika.618)

Copyright © 2014, Αθ. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Τ. Κ. Καράντζαλη -Δ. Β. Γόνη, «Κώδιξ της αλληλογραφίας» του Βοδενών Αγαθαγγέλου. *Μακεδονικά*, 15(1), 396-399. <https://doi.org/10.12681/makedonika.618>

tures έχουν βγή μπρός από τα εικονικά κτήρια κι έγιναν μεγάλοι, όπως επιβάλλει ἡ ὑπόσταση τῆς ζώνης αὐτῆς τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Κάτι καινούργιο θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ λεχθῆ στὸν Ὁδηγὸ γιὰ τὴ Ροτόντα, μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Ὀκταγώνου, πού δημιουργεῖ ζητήματα ἐρμηνείας τοῦ συνόλου τοῦ ἀνακτορικοῦ συμπλέγματος.

Ἄλλ' ὅ,τι περιμένει κανεὶς ἀπὸ ἓνα μικρὸ εὐσύνοπτο, εἰκονογραφημένο Ὁδηγὸ, τὸ ἔχει στὴ «Ροτόντα» τοῦ Θεοχάρη Παζαρά, τοῦ νέου ἐλπιδοφόρου Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Φ. Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Τ. Κ. Καραντζαλή - Δ. Β. Γόνη, «Κώδιξ τῆς ἀλληλογραφίας» τοῦ Βοδενών Ἀγαθαγγέλου, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 144.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ περιλαμβάνει πρόλογον (σ. 5-6), εἰσαγωγὴν (σ. 9-25) καὶ τὴν ἐκδοσὶν 71 ἐγγράφων (σ. 29-129) ἐκ τοῦ κώδικος ἀλληλογραφίας τοῦ μητροπολίτου Βοδενών Ἀγαθαγγέλου (1870-1875). Ἐπίλογος δὲν ὑπάρχει, ἀντ' αὐτοῦ τὴν ὅλην ἐργασίαν κατακλείει πίναξ κυρίων ὀνομάτων. Μεταξὺ τοῦ προλόγου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς δημοσιεύεται φωτογραφία τοῦ Ἀγαθαγγέλου (σ. 7).

Ἐν προλόγῳ, ὁ ἐκ τῶν συγγραφέων ἀρχιμανδρίτης Τίτος Καραντζαλῆς ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Κώδικος καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐν αὐτῷ ἀλληλογραφίας περὶ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν κατὰ τὰ ἔτη 1870-1871, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὠδηγήθη εἰς τὴν παρούσαν ἐκδοσὶν, μετὰ τὴν πρόθεσιν ὅπως συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδον ἢ προσπάθειαν κατὰ βάσιν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας¹.

Εἰσαγωγικῶς ἀσχολοῦνται οἱ συγγραφεῖς μετὰ τὴν περιγραφὴν, τὸν συντάκτην, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν τρόπον ἐκδόσεως τοῦ Κώδικος, παρέχουν δὲ ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς πίνακα τῶν δημοσιευομένων ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων. Οὗτω, ὁ εἰδικὸς μελετητὴς τῶν ἐγγράφων κατατοπίζεται πληρέστερον ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὅλης ἐργασίας.

Τὰ ἐκδιδόμενα 71 ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Βοδενῶν Ἀγαθαγγέλου καλύπτουν τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1870 μέχρι 2 Σεπτεμβρίου 1871 καὶ δίδουν εἰκόνα τινὰ τῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν ὡς καὶ τῶν κατ' ἀκολουθίαν ἁγώνων τοῦ Ἀγαθαγγέλου κατὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς. Τὰ 71 ἔγγραφα ἀναφέρονται κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν Βουλγάρων πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἁγίων Ἀνυμύρων εἰς Ἐδεσσαν καὶ τῆς Παναγίας εἰς Γουμένισσαν, εἰς τὴν οὐνιτικὴν κίνησιν εἰς Γιανιτσά, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα στοιχεῖα δίδονται, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῆς μητροπόλεως Βοδενῶν ὑπὸ τὸν Ἀγαθάγγελον πρὸς μεταίωσιν τῆς ἀνωτέρω προσηλυτιστικῆς δράσεως. Πρωτεργάται τῆς βουλγαρικῆς κινήσεως εἰς Ἐδεσσαν, Γουμένισσαν καὶ τὰ λοιπὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Γῶγος καὶ ὁ καθηρημένος ἱερεὺς Χατζηπαῦλος (σ. 34, 115). Ἀξιοπρόσεκτον τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει μονῆ τοῦ Ζωγράφου εἶχε συμβάλει παντοίωτρόπως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Γουμένισσαν λόγῳ τοῦ μετοχιῦ τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ἡ ἐν λόγω μονὴ εἰς τὴν περιοχὴν Γουμένισσης (σ. 57). Ὁ ὁπονηματισμὸς τῶν ἐγγράφων, λίαν κατατοπιστικὸς, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀναφερόμενα ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα, βοηθεῖ τὴν καλύπτειαν κατανόησιν γεγονότων καὶ ὀρων.

1. Βλ. σχετικῶς καὶ Δ. Γόνη, Ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειαι συμβιβασμοῦ Βουλγαριστῶν καὶ Πατριαρχικῶν εἰς Βοδενά (Ἐδεσσα), Ἀθῆναι 1973 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»).

Ἄλλ' ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νά προβῶμεν εἰς γενικάς καί εἰδικάς τινάς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖα θά ἐνισχύσουν τοὺς συγγραφεῖς τῆς παρουσίας ἐργασίας εἰς τὴν ἐπιτυχή ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀναληφθείσης προσπάθειας τῶν πρὸς συγγραφὴν εἰδικῆς μελέτης περὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι τοῦ 1912 (σ. 17) καὶ θά προωθήσουν γενικῶς τὴν περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπισκοπῶν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις. Τὸ φαινόμενον τῆς βίαιας καταλήψεως κυρίως ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν ξένων προπαγανδῶν εἶναι κοινὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ὄρονου ἐν Μακεδονίᾳ, διαφέρει μόνον εἰς τὴν ἔντασιν καὶ τὰ μέσα συγκρούσεως. Ἀξίζει τὸν κόπον πάντως νά ἐρευνηθῆ τὸ κεφάλαιον τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπὶ μέρος ἐπαρχίας τοῦ Ὄρονου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ὁράκη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων, διότι θά ἔλθουν εἰς φῶς ὁποσδήποτε ἄγνωστα στοιχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἔθνικῆς ἱστορίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Ἡ μελέτη μου περὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1912 ἀποτελεῖ μίαν πρώτην συμβολὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ὀφείλω εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ Στ. Παπαδοπούλου περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, διότι εἰς αὐτὴν θίγονται θέματα ξένων προπαγανδῶν εἰς τὰ ἐπι μέρους διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἀναληφθείσα νέα προσπάθεια ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀνωτέρω καὶ θά εἶναι εὐχῆς ἔργον νά ἐπεκταθῆ μεθοδικῶς καὶ δι' ἄλλας ἐπαρχίας. Παλαιότερον πάντως ὁ Ν. Βλάχος εἰς τὸ μεγάλο του ἔργον περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ὡς φάσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος 1878-1908 ἀφιερώνει πολλὰς σελίδας εἰς τὴν ἐν γένει προσηλυτιστικὴν δραστηριότητα τῶν ξένων δυνάμεων ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ ὁποία ὁμως δὲν δύναται νά ἐκτιμηθῆ πλήρως ἄνευ τῆς ἐπὶ μέρος ἐρεύνης τοῦ θέματος κατὰ ἐπαρχίας, πόλεις, κομπούλεις καὶ χωρία.

Εἰδικότερον, ἐπιθυμῶ νά ὑποδείξω εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ παρόντος τοὺς φακέλους 66 καὶ 102 τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται λεπτομερῶς εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βοδενῶν. Τὸ ὑλικὸν τῶν φακέλων αὐτῶν θά ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειάν τῶν διὰ τὴν χρονικὴν περιόδον ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1904, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τοῦτο.

Εἰδικαὶ παρατηρήσεις. Δίδεται τὸ 1881 ὡς ἔτος καταργήσεως τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος (σ. 32, σημ. 2). Ἡ πληροφορία εἶναι ἀνακριβής, καθ' ὅτι τὸ 1881 διὰ τῆς ὀριστικῆς χαράξεως τῆς νέας ὀρθοπετικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας (περιοχὴ Παπατοῦλου παρὰ τὰ Τέμπε Ὀλύμπου) ἐπῆλθεν οὐχὶ ἡ κατάργησις ἀλλὰ ἡ διχοτόμησις τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, δέκα χωρὶς ἐναπομεινάντων εἰς τὴν τουρκικὴν ζώνην καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πέτρας¹. Διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ Μαΐου 1882, ἡ ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος, κατὰ τὸ προσαρτηθῆν εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος τμημα², ἠνώθη μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος³ καὶ κατηργήθη

1. Εἰς τὴν μελέτην μου, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι (σελ. 14, ὑποσημ. 1), ὅπου ἀναφέρομαι εἰς τὸ ἴδιον θέμα, οὐτε κὶ ἐγὼ εἶμαι σαφῆς. Διευκρινίζω τὸ θέμα τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος εἰς τὴν ἄλλην μελέτην μου, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκπαιδευτικὰ θέματα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου 1890-1896, εἰς «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 77-78 καὶ ἐνταῦθα.

2. Αἱ περιοχαὶ Ραβάνης, Πυργετοῦ καὶ Ἀμπελακίων ἀνήκον ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πλαταμῶνος καὶ συνίστων τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, τὸ ὁποῖον προσηρτήθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1882.

3. Βλ. τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1882 εἰς Β. Τζωρτζάτο, υ

μόλις τὸ ἔτος 1899 καὶ δὴ μὲ τὸν νόμον ΒΧΔ', διὰ τοῦ ὁποίου συνεχωνεῖται αὕτη μετὰ τῆς μητροπόλεως Λαρίσης'.

Περαιτέρω (σ. 34, σημ. 3) παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Γευγελὴ προήχθη εἰς ἔδραν κατὰ μετὰ τὸ 1892 ὑπὸ τὸ συντζάκιον Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι ἀνακριβής. Ἡ Γευγελὴ ὡς ναχιές ὑπήγετο πολιτικῶς εἰς τὸν καζάν Ἀβρὲ Ἰσάρ μέχρι τοῦ 1882, ὅποτε ἐγένετο πρότασις τοῦ Νομαρχιακοῦ Συμβουλίου Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην

Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, Ἀθήναι 1967, σ. 49-51. Τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον τῆς Πράξεως ταύτης (Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐπιστολὴ ὑπ' ἀρ. πρωτ. 2263), περιελθὼν προσφάτως εἰς χεῖρας μου, εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου οἰκονόμου Νικολάου Πετροπέλλη, ἔχει οὕτω: «Ἀγιωτάτη καὶ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὴ καὶ περιπόθητος ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν Μετροπόλεως, τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ Ἀγάπῃ τὸν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀδελφικὸν ἀσπασιὸν ἀπονέμομεν. Μετὰ πολλοῦ ἀδελφικοῦ πόθου ἐδεξάμεθα τὸ ἀπὸ κη' τοῦ παρελθόντος μηνὸς Ἀπριλίου ἐφετὸν ἡμῖν γράμμα, δι' οὗ ἡ Ὑμετέρα περισπούδαστος ἡμῖν Ἀγάπη ἀναφέρουσα τὴν γενομένην τῷ Θεοφρονήτῳ τῆς Ἑλλάδος Βασιλείῳ πολιτικὴν προσάρτησιν χωρῶν τινῶν ἐν Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐξαιρεῖται ἀδελφικῶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀπόλυσιν καὶ ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἦκοντες οὖν εἰς ἀπάντησιν ἀναγγέλλομεν αὕτη διὰ τῆς παρουσίας Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς τῆς Ἑπιστολῆς ὅτι λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀδελφικὴν ταύτην αἴτησιν, σύμφωνον πρὸς τὴν καὶ ὑπὸ τῆς εὐσεβεστάτης Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλείσαν, καὶ συνδιασκεψάμενοι μετὰ τῶν Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν τῶν τὴν περὶ ἡμᾶς Ἁγίαν Σύνοδον συγκροτούτων, τὸν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἐγνωμεν ἵνα αἰ ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις κείμεναι, τῇ καθ' ἡμᾶς δὲ Ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ νῦν κανονικῶς ὑπαγόμεναι, Μητροπολιτικαὶ καὶ Ἐπισκοπικαὶ παροικίαι Λαρίσης, Ἄρτης, Δημητριάδος, Φαναριοφερσάλων, Τρίκης, Σταγῶν, Θωαμικοῦ, Γαρδικίου καὶ Πλαταμῶνος, ἐτι δὲ εἴκοσι καὶ τρία χωρία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐκ τῶν τμημάτων Τσουμέρκων καὶ Μαλακασίου, διὰ τὴν μετὰ τοῦ Θεοσώτου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἄρτι συντελεσθεῖσαν πολιτικὴν αὐτῶν ἔνωσιν ἀπολυθῶσιν μὲν τῆς κανονικῆς πρὸς αὐτὴν ὑποταγῆς καὶ ἀναφορᾶς, ἐκχωρηθῶσι δὲ τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἀυτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ αἰ ἐν αὐταῖς Ἱεραὶ Πατριαρχικαὶ καὶ Σταυροπηγικαὶ Μοναί. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξέδομεν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν πρὸς διηνεκὴ τοῦ πράγματος ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν. Ταύτην δὲ καταστρωθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Κώδικι τῶν Πατριαρχείων ἀποστέλλομεν περικλείστον ὡδε τῇ Σεβασμιοποσίτῳ ἡμῖν Ὑμετέρᾳ Ἀγάπῃ δεόμενοι ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τοῦ παναγίου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ ὅπως ἐν τῇ χάριτι αὐτοῦ καὶ βοήθειᾳ συντελεσθεῖσα αὕτη ἐκκλησιαστικὴ ἔνωσις μετὰ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποβῇ αἰσία καὶ πάροχος παντοίων πνευματικῶν αγαθῶν αὕτη τε καὶ ταῖς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπίσκεψιν καὶ προστασίαν αὐτῆς μετατιθεμένας ἐπαρχίας. Ἐπι τούτοις ἀπονέμοντες αὕτη τὸν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν ἐγκάρδιον καὶ ἀδελφικὸν ἀσπασιόν, ἐξαιτούμεθα τὰ ἐπι αὐτῆς ὅτι πλεῖστα ἡμῖν καὶ πανευφρόσυνα. Τῆς λίαν περισπούδαστου ἡμῖν Πανιερότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ πρόθυμος, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ, ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος, ὁ Πρόεδρος Νικαίης Διονύσιος, ὁ Ἀμασειᾶς Σωφρόνιος, ὁ Μυτιλήνης Κωνσταντίνος, ὁ Βύρνης Κύριλλος, ὁ Κασσανδρείας Κωνστάντιος, ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, ὁ Δέρκων Ἰωακείμ, ὁ Προύσης Νικόδημος, ὁ Πρόεδρος Διδυμοτείχου Μεθόδιος, ὁ Βοδενῶν Ἱερόθεος, ἀωπβ' Μαῖου ια'».

περί προαγωγῆς αὐτοῦ εἰς καζάν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιλαμβάνετο καὶ τμήμα τοῦ ὁμόρου καϊμακαμίου Κιλκίς· εἰς τὴν ἰδίαν πρότασιν ἐγένετο λόγος καὶ περὶ συστάσεως τοῦ καζὰ Κατερίνης¹. Δηλαδὴ μετὰ τὸ 1882 καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ 1892 προήχθησαν εἰς ἔδρας καζὰ ἡ Γευγελή καὶ ἡ Κατερίνη.

Ἄρκετὰ τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα δὲν ἀποδίδονται ὀρθῶς. Οὕτω, π.χ. ἡ Γκουμέντσα (σελ. 10, 57) εἶναι ἡ σημερινὴ Γουμένισσα, ἡ Δρυάνιστα (σελ. 13) εἶναι ὁ σημερινὸς Μοσχοπόταμος εἰς τὸν νομὸν Πιερίας, ὁ Δημήτριος Μακεντόνσκι (σελ. 55, σμμ. 1) εἶναι ὁ Δημήτριος Μακεδὼν καὶ ὁ Γαβριήλ Λεσνόβσκι εἶναι ὁ Γαβριήλ Λεσνόβου (σελ. 34, σμμ. 1).

Ἐσαυτῶς, γίνεται χρῆσις ἀνακριβῶν ὄρων ἱστορικῶς, γλωσσικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Οὕτω, π.χ. ἀναφέρονται οἱ ὄροι «σλαβομακεδονική», «σλαβομακεδόνες» (σελ. 34). Πρόκειται περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ιδιώματος ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ ἀναφερόμενοι ἀνωτέρω ὄροι χρησιμοποιοῦνται ἐσφαλμένως παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γλωσσικῆς προπαγάνδας τῶν Σκοπίων, ἡ ὁποία πλαστογραφεῖ ἀπὸ τοῦ 1945 κ.έ. τὸ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὸν ἰδίωμα ὡς δῆθεν «μακεδονικὴ» ἢ «σλαβομακεδονικὴ» γλῶσσον, ἡ ὁποία ὁμως κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον (μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος) ἦτο ἄγνωστος, ὅπως χαλκεύεται σήμερον εἰς τὴν νότιον Γιουγκοσλαβίαν.

Οἱ ὄροι «ἐκβουλγάρισις» (σελ. 37, σμμ. 1), ἀλληλοδιδάκτης (σελ. 38), «βουλγαροποίησης» (σελ. 44, σμμ. 3) δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, διότι ὁμιλοῦμεν πάντοτε περὶ ἐκβουλγαρισμοῦ, ἐξελληνισμοῦ κ.ο.κ., ὡς ἐπίσης καὶ περὶ ἀλληλοδιδασκαλείων καὶ ἀλληλοδιδασκάλων.

Τέλος, δὲν εὐσταθοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὄροι «ὁ Ἁγαθάγγελος Βοδενῶν» (σελ. 10) καὶ «τιτουλάριος ἐπίσκοπος Καμπανίας» (σελ. 128, σμμ. 1). Κάνομεν πάντοτε χρῆσιν τοῦ ὄρου «ὁ Βοδενῶν Ἁγαθάγγελος», «ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων», «ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος» κ.ο.κ., προηγεῖται δηλαδὴ ὁ θρόνος καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκάστοτε ἐπισκόπου. Ὁ ἐπίσκοπος Καμπανίας δὲν ἦτο «τιτουλάριος» ἐπίσκοπος «πᾶσαι ποτὲ διαλαμψήσῃ», ἀλλὰ συγκεκριμένης ἐπαρχίας κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον μὲ ποίμνιον ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ 1931, ὅποτε κατηργήθη, τμήματος αὐτῆς ἐντεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Λουδίου ὑπαχθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Βεροίας, τοῦ δὲ ἐτέρου πέραν τοῦ Λουδίου εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης².

Αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ καὶ εἰδικαὶ παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ μειώσουν τὴν σημασίαν καὶ τὴν συμβολὴν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἡ ὁποία γενικῶς εἶναι ἀξιέπαινος καὶ συντελεστικὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ σπουδαίου κεφαλαίου τῶν ἑξένων προπαγανδῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐγένοντο ἀπὸ ἀγαθῆν πρόθεσιν ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐξυπηρετοῦν καὶ συμπληρώνουν τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐργασίαν.

¹Ἰδρμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘ. ΛΙΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ἄ θ α ν α σ ῖ ο υ Ε. Κ α ρ α θ α ν ἄ σ η, Ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 386.

² Ἡ ἴδρυσις, ὀργάνωσις, λειτουργία, ἐξέλιξις καὶ σημασία τῆς Φλαγγίνειου Σχολῆς ὡς καὶ οἱ σημαντικώτεροι ἀπόφοιτοι αὐτῆς συνθέτουν τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ἄθ. Καρυθινάση. Ὁ Κερκυραῖος Θεωμᾶς Φλαγγίνης (1579-1648) ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην κεφα-

1. Ἄ θ. Ἄ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Αἱ ἑξέναι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 103, ὑποσ. 1.

2. Αὐτόθι, σ. 14, ὑποσ. 1.